ДЕМОГРАФІЯ, ЕКОНОМІКА ПРАЦІ, СОЦІАЛЬНА ЕКОНОМІКА І ПОЛІТИКА

УДК 331.556.4

DOI: <https://doi.org/10.32847/business-navigator.62-19>

Федевич Л.С.

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів

Національний університет «Львівська політехніка»

Ливдар М.В.

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів

Національний університет «Львівська політехніка»

Папірник С.Є.

студентка

Національний університет «Львівська політехніка»

Fedevych Liudmyla

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Finance
Lviv Polytechnic National University

Luvdar Marta

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Finance
Lviv Polytechnic National University

Papirnyk Solomiia

Student

Lviv Polytechnic National University

МІЖНАРОДНА ТРУДОВА МІГРАЦІЯ ЯК ЕЛЕМЕНТ МІЖНАРОДНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Федевич Л.С., Ливдар М.В., Папірник С.Є. Міжнародна трудова міграція як елемент міжнародної економічної інтеграції. У статті проведено аналіз такого важливого елемента міжнародної економічної інтеграції, як міжнародна міграція, зокрема трудова. Ця тема безсумнівно користується великою популярністю та однозначно є актуальною, особливо на сучасному етапі розвитку світового господарства, в умовах поширення коронавірусної пандемії та значного обмеження в пересуванні через державний кордон. Міграційні процеси розглядаються як у світових масштабах загалом, так і в межах Європи зокрема. Проведено аналіз динаміки міжнародної міграції робочої сили, а також структури міграційного запасу в регіональному розрізі з метою визначення основних тенденцій цих процесів та найбільш популярних регіонів, які є основними пунктами призначення трудових мігрантів. Визначено залежність між кількістю мігрантів та середньою заробітною платою у країні призначення для обґрунтування впливу основного фактору міграції – грошового. Досліджено також особливості трудової міграції у контексті поширення коронавірусної інфекції на прикладі України.

Ключові слова: міжнародна економічна інтеграція, міжнародна трудова міграція, країна-реципієнт, країна-донор, коронавірус.

Федевич Л.С., Ливдар М.В., Папірник С.Є. Международная трудовая миграция как элемент международной экономической интеграции. В статье проведен анализ такого важного элемента международной экономической интеграции, как международная миграция, в частности трудовая. Данная тема несомненно пользуется большой популярностью и однозначно актуальна, особенно на современном этапе развития мирового хозяйства в условиях распространения коронавирусной пандемии и в значительного ограничения в передвижении через государственную границу. Миграционные процессы рассматриваются как в мировых масштабах в целом, так и в пределах Европы в частности. В статье проведен анализ динамики

мижнародної міграції робочої сили, а також структури міграційного запаса в регіональному аспекті з метою визначення основних тенденцій даних процесів і найбільш популярних регіонів, які є основними пунктами призначення трудових мігрантів. Визначено залежність між кількістю мігрантів і середньою зарплатою в країні призначення для обґрунтування впливу основного фактора міграції – грошового. Досліджено також особливості трудової міграції в контексті поширення коронавірусної інфекції на прикладі України.

Ключевые слова: міжнародна економічна інтеграція, міжнародна трудова міграція, країна-реципієнт, країна-донор, коронавірус.

Fedevych Liudmyla, Lyvdar Marta, Papirnyk Solomiia. International labor migration as an element of international economic integration. The article analyzes such an important element of international economic integration as international migration, in particular labor migration. Factors of international labor migration are related to the level of economic development of individual countries, the state of the international economy and the level of development of economic relations. The influence is exerted by those factors such as political, military, religious, national, cultural, family, and other. This topic is undoubtedly very popular and clearly relevant, especially at the present stage of development of the world economy in the context of the spread of the coronavirus pandemic and significant restrictions of movement across the state border. Migration processes are considered as globally in general, as within Europe in particular. The development of migration processes in European countries has gone through a number of stages and has been accompanied by both a sharp increase and a decrease in the migration's number of flows under the influence of economic growth or recession. The expansion and introduction of a visa-free regime between EU member states had a particular impact on the migration process in Europe. This factor has changed the number of migrants, the nature and direction of migration flow in Europe. However, there are not only the unemployed, moreover, part of the working population is involved in international labor migration. In this case, the driving motive for migration is searching for more favorable working conditions. The labor force is moving from countries with low living standards and wages to countries with higher living standards. National differences in wages are the objective basis of labor migration. At the same time, many countries are interested in obtaining ready-made qualified specialists due to the lack of their own high-level specialists. This article analyzes the dynamics of international labor migration, as well as the structure of the migration stock in the regional context in order to determine the main trends of these processes and the most popular regions, which are the main destinations of migrant workers. The relationship between the number of migrants and the average wage in the country is determined – the purpose of justifying the impact of the main monetary factor of migration. Also, the peculiarities of labor migration in the context of the spread of coronavirus infection on the example of Ukraine are also studied.

Key words: international economic integration, international labor migration, recipient country, donor country, coronavirus.

Постановка проблеми. Розвиток світових інтеграційних процесів на сучасному етапі досяг високого рівня. Яскравим прикладом таких процесів є міжнародна трудова міграція, яка великою мірою впливає на стан економіки кожної країни. Тому аналіз міграційних процесів набуває значної актуальності та вимагає прикладних досліджень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню теоретичних та практичних аспектів міжнародних трудових міграцій було приділено багато уваги у працях вітчизняних науковців: Б. Юськіва, Л. Шаульської, Л. Червінської, С. Січко та інших. Важливість трудової міграції у своїх працях підкреслюють зарубіжні науковці, такі як Т. Андерсен, Х. Кларк, М. Піоре, Дж. Саймон, О. Старк, М. Тодаро. При цьому залишаються не достатньою мірою досліджені міграційні процеси в Європі, зокрема в умовах поширення коронавірусної пандемії і введення на її основі карантинного стану.

Формулювання завдання дослідження. Завдання статті полягає у визначенні основних тенденцій та структури міграційних процесів у світі загалом та в Європі зокрема, а також у визначенні головних факторів, що впливають на ці процеси.

На сучасному етапі розвитку світового господарства дедалі відчутнішим стає вплив міжнародної інте-

грації, зокрема економічної. Внаслідок нерівності між рівнем розвитку окремих держав, зумовленої більшими можливостями з погляду забезпеченості ресурсами, в тому числі людськими (наприклад, висококваліфіковані спеціалісти при владі), виникає необхідність у поєднанні зусиль задля взаємовигідного співіснування. Мабуть, однією з найактуальніших нині форм міжнародної економічної інтеграції є міжнародна міграція робочої сили. Сутність міжнародної трудової міграції населення полягає в забезпеченні кількісної та якісної відповідності між потребою в робочій силі та її наявністю в різних регіонах світу, а також у задоволенні працівниками особистих потреб. Трудовий потенціал, будучи важливим фактором виробництва, шукає свого найефективнішого використання в масштабах світової економіки [1, с. 1].

Загалом, як відомо, будь-який аналіз стає більш актуальним та прикладним у разі застосування аналітичних даних. Виходячи з цього, спробуємо провести аналіз трудової міграції у світовому масштабі та в межах Європи. Для початку наведемо динаміку обсягів міграції у світі для визначення загальної тенденції щодо розвитку міграційних процесів на рис. 1. Для аналізу візьмемо до уваги період з 1970 до 2019 року.

Як бачимо, з кожним роком кількість мігрантів у світі лише зростає. При цьому міграційне населення

Рис. 1. Динаміка міжнародної міграції у період 1970–2019 років [2, с. 21]

Рис. 2. Аналіз міграційних процесів у регіональному розрізі [6, с. 1]

на початку 1970-х рр. було представлено в основному постійними і тимчасовими працівниками, що відповідало зростаючим потребам економіки. Однак переміщення в Західну Європу почали набувати неконтрольованого характеру. Слідом за працівниками туди прямували члени їхніх сімей і шукачі притулку. Сформовані мігрантами мережі неформальних соціальних зв'язків полегшували масове проникнення на територію розвинених країн нелегальних іммігрантів. В умовах наступного економічного спаду мимовільне перетворення тимчасової міграції на постійну і ланцюгову для західних країн виявилось досить неприємною несподіванкою, розкрило прорахунки в практиці тимчасового найму іноземних працівників і міграційній політиці взагалом [3, с. 2].

Станом на 2019 рік нараховувалося 271,6 млн мігрантів. Якщо зіставити це значення із загальною кількістю населення світу (7,7 млрд осіб), то виходить, що на одного міжнародного мігранта припадає близько 30 людей [2].

Цікаво, що динаміка кількості мігрантів не у абсолютних значеннях, а у відсотковому вираженні до загальної кількості населення вже не має чіткої тенденції до зростання чи спадання, хоча число як мігрантів, так і населення загалом щороку зростає. Пов'язано це з тим, що такі зростання відбуваються різними темпами. Таким чином, різні комбінації темпів приросту зумовлюють зростання чи спадання аналізованого показника. Певний інтерес становить аналіз структури трудових мігрантів за статевою ознакою. Якщо колись

поширеною була думка щодо домінуючої, а подекуди і виключної ролі чоловіка як годувальника, то тепер на протигагу цим стереотипам представлена ідея гендерної рівності, тобто рівності між чоловіками та жінками. Так, 48% від загальної кількості мігрантів – це жінки, відповідно на чоловіків припадають інші 52%. Більшість міжнародних мігрантів (74%) – це люди працездатного віку. Водночас найпоширенішою віковою групою мігрантів як серед чоловіків, так і серед жінок є проміжок від 24 до 30 років. До досягнення цієї позначки частка мігрантів щоразу зростає прямо пропорційно до зростання вікової категорії, а після перетину зазначеного проміжку – спадає відповідно до збільшення віку мігрантів. При цьому вікова структура чоловіків-мігрантів та жінок-мігрантів є подібною, за винятком того, що чоловіки є активнішими, ніж жінки, у молодому віці, натомість жінки активніші в більш похилому віці [2, с. 22].

Наступний важливий аспект, який логічно вимагає дослідження, – це аналіз міграційних процесів в регіональному розрізі (рис. 2).

Отже, найпопулярнішим регіоном для мігрантів є Європа, де на 2019 рік налічувалося 82 млн мігрантів. Друге місце займає Північна Америка. Разом на ці два регіони припадає більше 50% міграційного запасу. Варто сказати, що Європа зазвичай була пунктом прагнень мігрантів. Цікавою стає ситуація, коли США за найвищого рівня розвитку поступається Європі у плані міграційного запасу. Можливим поясненням цього є те, що країни Європи ведуть більш лояльну політику

щодо мігрантів порівняно зі США. Прикладом слугує ситуація з міграцією біженців з Іраку, Сирії, Афганістану, коли уряд США заявив про своє небажання стати табором для мігрантів, натомість Європа, зокрема Німеччина, веде своєрідну політику відкритих дверей [7]. Ймовірно, що і стосовно трудових мігрантів європейські країни ведуть лояльнішу політику. А для людей природним є бажання хорошого ставлення до себе, і велика частина мігрантів надає перевагу хорошим умовам праці над вищим рівнем заробітку. Однак справджується це твердження в основному за відносно невеликої різниці між такими рівнями заробітку.

Сьогодні в Європі дедалі помітнішою стає проблема старіння населення, що супроводжується відносним дефіцитом робочої сили. Ще одна причина популярності Європи як пункту призначення мігрантів полягає у функціонуванні політичного та економічного союзу, що об'єднує 27 незалежних держав-членів, розташованих в Європі, – Європейського Союзу. У числі цих членів є як високорозвинені країни, так і країни з нижчим рівнем розвитку, які і забезпечують пропозицію робочої сили на міжнародній арені. Відповідно, для мешканців менш розвинених країн – учасниць Євросоюзу потенційно привабливішою є можливість емігрувати саме в країни ЄС, з якими його держава має певні налагоджені взаємозв'язки.

З огляду на вищезазначене доцільним є детальніший розгляд міграційних процесів у межах Європи. Необхідно визначити, які саме європейські країни забезпечують переважну частину попиту на робочу силу. Проаналізуємо міграційний запас для країн Європи, а саме для топ-20 країн (рис. 3).

Мабуть, основною причиною міграції в країнах Європи є пошук місця роботи, тобто трудова міграція. Підтверджується це і тим фактом, що в народі людей-мігрантів в основному називають заробітчанами. Таке припущення є співзвучним зі структурою мігрантів, а саме переважанням людей працездатного віку. Таким чином, троє з чотирьох мігрантів – це люди працездатного віку, які є потенційними трудовими мігрантами. На користь наведеному припущенню свідчить також переважання серед мігрантів людей не лише працездатного, а й молодого віку, які найбільш схильні до міграційних процесів за рахунок високого рівня своєї продуктивності. З цього напрошується також висно-

вок, що саме грошовий чинник є основним мотивом для трудової міграції в Європі. Так, значна частка населення, незадоволеного рівнем отримуваних доходів у країні проживання, емігрує за кордон у пошуках вигіднішого місця роботи. Відповідно, основними країнами-реципієнтами в міграційному процесі є високорозвинені країни, натомість у ролі країни-донора виступають менш розвинені країни. Отже, першо-причиною трудової міграції можна назвати бажання отримати винагороду відповідно до затрачених зусиль. Кількісним вираженням цього виступає рівень заробітної плати в країні призначення. Звісно ж, існують й інші мотиви виїзду за кордон в пошуках роботи, наприклад можливість повністю реалізувати себе на ринку праці та створити собі позитивний імідж. Окрім того, бажання емігрувати може бути спричинене відсутністю на вітчизняному ринку праці робочих місць, призначених для спеціалістів певних галузей, або ж недостатній розвиток цієї галузі.

Зважаючи на первинність доходного мотиву міграційного процесу, спробуємо дослідити наявність та напрям зв'язку між міграційними процесами в країнах Європи та рівнем заробітних плат для цих країн. Для цього скористаємося ранговим коефіцієнтом кореляції Спірмена. З цією метою проранжуємо факторну (середня заробітна плата в країні) та результативну (міграційний запас в країні) ознаки в напрямі зростання. Дані щодо проміжних розрахунків, необхідних для визначення зазначеного коефіцієнта, наведемо в таблиці 1.

Розрахунки необхідно проводити за формулою 1.1.

$$R = 1 - \frac{6 \cdot \sum d^2}{n \cdot (n^2 - 1)}, \quad (1.1)$$

$$R = 1 - \frac{6 \cdot 846}{20 \cdot (20^2 - 1)} = 0,6361.$$

Судячи з такого значення цього коефіцієнта, можемо говорити однозначно про прямий зв'язок між аналізованими ознаками, тобто за збільшення рівня середньої ЗП в країні призначення кількість мігрантів до цієї країни зростає. Щодо тісноти зв'язку, то загалом вплив факторної ознаки на результативну є доволі значним, тобто на 63,61% кількість мігрантів у країні залежить від рівня середньої зарплати на її ринку праці. При

Рис. 3. Топ-20 країн Європи за міграційним запасом у 2019 році [6, с. 2]

Проміжні розрахунки для визначення рангового коефіцієнта Спірмена

Країна	Кількість мігрантів, тис. осіб (X)	Ранг (X)	Середня ЗП, євро (Y)	Ранг (Y)	Квадрат різниці рангів (d^2)
Німеччина	13 132,1	1	3812,5	6	25
Російська Федерація	11 640,6	2	636	18	256
Великобританія	9600	3	3482,35	8	25
Франція	8334,9	4	3929,25	5	1
Італія	6273,7	5	3141,61	9	16
Іспанія	6104,2	6	2417,78	10	16
Україна	4964,3	7	382	20	169
Швейцарія	2572	8	8148	1	49
Нідерланди	2282,8	9	3975,38	4	25
Швеція	2005,2	10	4338,26	3	49
Бельгія	1981,9	11	4511,11	2	81
Австрія	1779,9	12	3705,88	7	25
Греція	1211,4	13	1588,49	12	1
Білорусь	1069,4	14	532,77	19	25
Польща	1000	15	1114,75	14	1
Португалія	888,2	16	1801,57	11	25
Сербія	820,3	17	723	17	0
Чехія	512,7	18	1317	13	25
Угорщина	512	19	1066,67	15	16
Румунія	426,6	20	742	16	16

Джерело: складено авторами на основі: [6, с. 2; 8]

цьому інші 36,39% забезпечуються вищезазначеними другорядними стимулами трудової міграції, випадковими факторами тощо.

З наведених у таблиці значень також бачимо, що такі європейські країни, як Швейцарія, Швеція, де середні ЗП досягають найвищого рівня, не є найпопулярнішими серед мігрантів і не входять навіть у першу п'ятірку. Загалом річ у тім, що уряди цих країн прагнуть насамперед забезпечити роботою працівників, які перебувають усередині країни, а не наймати їх з-за кордону. З цією метою для трудових мігрантів встановлюються певні обмеження, наприклад обмеження професіями, в яких відчувається брак кваліфікованих працівників.

Зворотню до описаної є ситуація з Російською Федерацією. Як бачимо, за рівнем середньої заробітної плати ця європейська країна посідає одне з останніх місць, натомість за кількістю мігрантів – 2 місце. Впливає це з того, що в Росії роботодавці готові платити іноземним працівникам більшу зарплату, ніж власним. Тому середня ЗП в Росії не є досить об'єктивною інформацією для оцінювання на її основі популярності цієї країни як пункту призначення трудових мігрантів.

Якщо говорити про другорядні фактори, то необхідно згадати про актуальність такого важливого нині фактору трудової міграції, як поширення епідемії коронавірусу. Ця ситуація вплинула на світові міграційні процеси, зокрема в бік зменшення їх динаміки. Одночасно спостерігається і зворотний вплив, адже саме міграція населення стала основною причиною стрімкого поширення коронавірусу. Коронавірус – це не перша епідемія в світовій історії, однак її характерною ознакою є глобальний характер, спричинений значним рівнем міжнародної інтеграції. У цьому разі спосте-

рігається цікава ситуація, коли позитивні з макроекономічного погляду процеси спричинили негативні наслідки в конкретних обставинах.

Для того, щоб краще оцінити вплив наведеного фактору на динаміку міграційних процесів, необхідно провести докладніший аналіз. Так, коронавірусна епідемія значно вплинула на ринки праці багатьох країн, зокрема європейських. Лише в Україну за час карантину повернулося близько 2 млн людей [9]. Ці люди – це потенційно добре навчені працівники, які отримали хороший досвід. Варто сказати, що вони можуть скласти певну конкуренцію на вітчизняному ринку праці. Одночасно велика кількість українських заробітчан має намір повернутися на попереднє місце роботи після закінчення карантинних заходів. Аналогічними є сподівання європейських роботодавців, які потребують повернення продуктивних робітників. При цьому найбільша проблема спостерігається в контексті сезонних робіт, пік яких припадає на найближчий час. Невиконання сезонних робіт щодо збору урожаю може певною мірою вплинути на економіку країн. Загалом негативні тенденції міграційних процесів, спричинені новим коронавірусом, уже сильно вдарили по світовій економіці та по економіці кожної країни зокрема.

Незважаючи на повернення трудових мігрантів додому, велика їх частина все ж залишилася в країні призначення. Таку поведінку можна пояснити таким чином: громадяни емігрують в країни з вищим рівнем розвитку, ніж у країні проживання, а отже, і рівень життя населення, і рівень охорони здоров'я потенційно має бути вищим. Це мотивує заробітчан залишатися у країнах призначення, які до того ж переважно надають своїм працівникам послуги медичного страхування.

Таким чином, працівники відчують себе більш захищеними. Зауважимо, що стосується це переважним чином тих мігрантів, які довгий час працюють за кордоном, натомість більшість із тих, хто повернувся, – це сезонні робітники.

Отже, на основі вище проведеного аналізу можемо говорити про значну роль міжнародної міграції, зокрема трудової, в розвитку світового господарства.

Вона є своєрідним методом зменшення нерівностей між попитом та пропозицією робочої сили в різних країнах. Особливо актуальною ця тема постає в сьогоднішніх реаліях, коли весь світ обмежений у пересуванні не лише між країнами, а й в межах однієї країни. Саме в цих складних умовах і виявляється важливість та значущість аналізованого елемента ефективного розвитку світової економіки.

Список використаних джерел:

1. Січко С.М. Міжнародна трудова міграція як форма міжнародних економічних відносин. Глобальні та національні проблеми економіки. № 10, 2016. С. 112–116.
2. WORLD MIGRATION REPORT 2020. URL: https://publications.iom.int/system/files/pdf/wmr_2020.pdf (дата звернення: 20.01.2021).
3. Юськів Б. Міжнародна трудова міграція в Європі на початку XXI століття. Сучасна українська політика. Політики і політологи про неї. 2011. Вип. 22. С. 363–373. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/26837/41-Yuskiv.pdf?sequence=1> (дата звернення: 16.01.2021).
4. Шаульська Л.В. Трудовий потенціал: багаторівнева стратегія збереження та розвитку: автореф. дис. ... док. екон. наук: 08.09.01 «Демографія, економіка праці, соціальна економіка і політика»; Інститут демографії та соціальних досліджень НАН України. Київ, 2006. 37с. URL: <https://idss.org.ua/avtoref/Schaulska.PDF> (дата звернення: 20.01.2021).
5. Червінська Л. П. Міжнародна трудова міграція: особливості, наслідки для України / Л. П. Червінська // Міжнародні відносини: теоретико-практичні аспекти. 2018. Вип. 2. С. 90–102. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/irtpa_2018_2_10 (дата звернення: 11.01.2021).
6. United Nations Department of Economic and Social Affairs. International Migration, 2019. URL: <https://cutt.ly/2yaxNHa> (дата звернення: 20.01.2021).
7. США чи Німеччина: де мігрантам живеться краще? Пояснюємо на прикладах – BBC News Україна, 2018. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-44521746> (дата звернення: 18.01.2021).
8. Розміри заробітної плати в Європі – Migrant.biz.ua: Правова та юридична підтримка мігрантів, 2020. URL: <https://migrant.biz.ua/dovidkova/emigracia/zarplata-v-ievropi.html> (дата звернення: 16.01.2021).
9. В Україну повернулося 2 мільйони заробітчан. Як уряд планує їх втримати. Статистика Міністерства Фінансів України. Офіційний сайт Міністерства Фінансів України, 2020. URL: <https://minfin.com.ua/ua/2020/04/22/44012807/> (дата звернення: 20.01.2021).

References:

1. Sichko S.M. (2016) Mizhnarodna trudova mighracija jak forma mizhnarodnykh ekonomichnykh vidnosyn [International labor migration as a form of international economic relations]. Global and national economic problems. no. 10. pp. 112–116.
2. WORLD MIGRATION REPORT 2020. URL: https://publications.iom.int/system/files/pdf/wmr_2020.pdf (accessed 20 January 2021)
3. Jusjkiv B. (2011) Mizhnarodna trudova mighracija v Jevropi na pochatku XXI stolittja [International labor migration in Europe at the beginning of the XXI century] Modern Ukrainian politics. Politicians and political scientists about her. Vol. 22, pp. 363–373. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/26837/41-Yuskiv.pdf?sequence=1> (accessed 16 January 2021)
4. Shauljsjka L.V.(2006) Trudovyj potencial: baghatorivneva strateghija zberezhennja ta rozvytku [Labor potential: a multi-level strategy of preservation and development] (Doctor of Economics) Kiev: Institute of Demography and Social Research of the National Academy of Sciences of Ukraine. URL: <https://idss.org.ua/avtoref/Schaulska.PDF> (accessed 20 January 2021)
5. Chervinsjka L. P. (2018) Mizhnarodna trudova mighracija: osoblyvosti, naslidky dlja Ukrajiny [International labor migration: features, consequences for Ukraine] International relations: theoretical and practical aspects. Vol. 2, pp. 90–102. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/irtpa_2018_2_10 (accessed 11 January 2021)
6. United Nations Department of Economic and Social Affairs. International Migration, 2019. URL: <https://cutt.ly/2yaxNHa> (accessed 20 January 2021)
7. BBC News Ukraine (2018) USA or Germany: where do migrants live better? Let's explain with examples. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-44521746> (accessed 18 January 2021)
8. Migrant.biz.ua (2020) Wage rates in Europe. URL: <https://migrant.biz.ua/dovidkova/emigracia/zarplata-v-ievropi.html> (accessed 16 January 2021)
9. Official site of the Ministry of Finance of Ukraine (2020). 2 million workers returned to Ukraine. How the government plans to keep them. URL: <https://minfin.com.ua/ua/2020/04/22/44012807/> (accessed 20 January 2021)